

צדקה ומעשר והערב רב

חלק ד'

בו יבואר גודל ענין צדקה ומעשר ליתנו לעניים מהוגנים ולא חס ושלום להרבנים ששייכים להעירוב רב

פרנסני, אמר ליה קרית, אמר ליה לא, אמר ליה שנית, אמר ליה לא, אמר ליה אם כן במה אפרנסך, פרנסני ככלב וכעורב. בטר דנפיק יתיב רבי וקא מצטער אמר אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ וכו', שהיה מצטער על אשר חשב שזרע זרע צדקתו בכלתי הגון. ועם כן זה ראינו כי סוף סוף נכמרו רחמיו אליו, וכשאמר ליה פרנסני ככלב פרנסני כעורב מיד פרנסו אעפ"י שהוא עם הארץ לפי מחשבתו.

"וזה כי הן אמת שצריך האדם לבקש לתת צדקתו להגונים ולא לכלתי הגונים, אבל לא שבעבור זה יתאכזר אם יבא אצלו מי שהוא מוצרך ואנו רואים אותו היותו נודד ללחם שימנע מהתחסד עמו ויניחהו שימות ברעב לבתי היותו בן תורה, כי צריך להדמות אליו יתברך הנותן לחם לכל בשר הנותן לחם לכל בשר ליודעים ולבלתי יודעים".

ועפ"י הבינה לעתים שבאמת צריכים לתת צדקה לכל אחד ואחד, אף למי שאינו חשוב כ"כ, וכעובדא דרבי שפתח אוצרותיו בשני בצורת, נבין סמיכות הפרשיות בנים אתם לה' אלקיכם וגו' עשר תעשר, דמקודם מקדים הכתוב שכל ישראל קרוים בנים למקום, גם אותם שאינם במדרגה גדולה כ"כ, מכל מקום ראויים ליקרא בנים למקום, כי עם קדוש אתה לה' אלקיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים וגו', דאף הגרוע מישראל הוא חשוב יותר מטוב שבאומות, וכמו שכתבו בספ"ק לפרש מה שאמר הושע להשי"ת (פסחים פ"ח ע"א) החליפם באומה אחרת, וצ"ב מדוע אמר כן שיחליפם באומה אחרת. אך הכוונה בדברי הושע היתה שהקב"ה ימדוד את חשיבות ישראל נגד העמים, ואז יראה שהם טובים יותר וראויים לישועה.

וזהו שהקדים כאן קודם פרשת הצדקה והמעשר בנים אתם וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלקיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים וגו', דכיון שהם יותר טובים מאומות העולם, ממילא ראויים הם כבר שיתן להם צדקה, וכדברי הבינה לעתים שצריכים ליתן צדקה לכל אחד מישראל, אף לאינם ראויים כ"כ, וזהו הסמיכות לעשר תעשר וגו'.

ואפשר להוסיף עוד בסמיכות בנים אתם וגו' לפרשת עשר תעשר שהוא צדקה, דהנה איתא בגמרא (בבא בתרא דף י' ע"א) וזו שאלה שאל טורנוסורפוס הרשע את ר' עקיבא אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם אמר ליה כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם א"ל אדרבה זו שמחייבתן לגיהנם אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע

פרשת ראה

- א -

עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה, ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגןך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים. וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם כי יברכך ה' אלקיך. (יד, כב-כג-כד).

הנה בפרשה הסמוכה מקודם לפרשה זו כתיב (יד, א) בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו וגו', כי עם קדוש אתה לה' אלקיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה.

ונראה לבאר סמיכות הפסוקים בכמה אנפין, וזה יצא ראשונה. הנה זה לשונו של ספ"ק בינה לעתים (דרוש רביעי לצדקה): "בכלל הטעמים אשר מצאנו לתורתנו שתתעלה ורבותינו הקדושים שהמשילו הצדקה לזריעה, כאמרו זרעו לכם לצדקה (הושע י, יב), וזרע צדקה שכר אמת (משלי יא, יח), ואמרו רז"ל (עין ב"ק דף י"ז ע"א) אשריכם זורעי על כל מים (ישעיה לב, כ) אשריהם ישראל כשהם עוסקים בתורה ובגמילות חסדים וכו'. יראה בעיני היות דמיון עצמי לזה, כי כאשר אצל הזריעה צריך הזרע לבקש ולבחור קרקע בת זריעה שיהיה המקום דשן ושמן ומוכן לכך, באופן שמקוה ללקוט פירותיה בריוח, וישמור ויזהר מלזרוע בארץ ערבה ושוחה לא מקום זרע אשר פריו לא יתן בעתו, למען לא יאבד פעם אחד זמנו יגיעו זרעו. כן הזרע לצדקה, ראוי שישתדל בכל הבא מידו לתת אותה למי שהוא ראוי לה, ולא יזרע לרוח בתת אותה לאנשים רקים ופוחזים אשר לא יקוה בה להיות המצוה שלימה במעלתה".

"הלא ראינו כי דרך עונש אמר הנביא ירמיהו ע"ה (יה, כג) ויהיו מוכשלים לפניך, ואמרו בסוף פרק ד' אבות נזיקין (ט"ז ע"ב) דרש רבא מאי דכתיב ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם, אמר ירמיהו לפני הקב"ה אפילו בשעה שעושים צדקה הכשילם בכני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר" וכו'.

אמנם מכל מקום מצינו שאף למי שאינו הגון כ"כ צריכים ליתן לו צדקה ומעשר, ולא יאמר הנותן שאינו ראוי לקבל צדקה ממני, וכמו שהאריך שם בבינה לעתים וזה לשון קדשו:

"ורבינו הקדוש ע"ה עד מוכיח בזה בפתחו אוצרותיו בשני בצורת ואמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי גמרא וכו', דחק ונכנס רבי יונתן בן עמרם וא"ל רבי

המלך לא כועס עליו ואתם קרויין עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים, אמר לו ר' עקיבא אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרוין בניס דכתיב בניס אתם לה' אלקיכם וכו' עיי"ש.

נמצא דע"י שישאל קרוים בניס ע"כ שייך אצלם מצות צדקה, משא"כ באוה"ע שקרוים עבדים. וזהו שהקדים הכתוב בניס אתם לה' אלקיכם וגו', ע"כ שפיר צריכים אתם לקיים מצות צדקה, עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו' ואח"כ פרשת השמיטה ורעה עינך באחיק האביון וגו' אפס כי לא יהיה בך אביון, ודו"ק.

ועפ"י מ"ש הבינה לעתים בסוף דבריו "צריך להדמות אליו יתברך הנותן לחם לכל בשר ליודעים ולבלתי יודעים", נבין ג"כ הסמיכות של עשר תעשר וגו' וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום, דאיתא בספה"ק דתיבות "וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו" קאי על דרך עבודת השם, "כי ירחק ממך המקום" קאי על הקב"ה שנקרא מקו"ם - מקומו של עולם.

ולדרכינו יתבאר שפיר דכוונת הקרא לומר "וכי ירחק ממך הדרך", שיהי' רב וקשה בשבילך ליתן צדקה אף למי שאינו הגון כ"כ, ועי"ז תימנע לגמרי מן הצדקה, וכל זה הוא מחמת "כי ירחק ממך המקום", שאתה רחוק מלהדמות אליו ית' שנותן לחם לכל בשר ליודעים ולבלתי יודעים, ודו"ק.

- ב -

עוד אפשר לומר בביאור הכתובים עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו' וכי ירבה ממך הדרך וגו', דהנה ידוע מספה"ק אשר ע"י המעשה מתקנים הטיפות זרע שיצאו לחוץ רח"ל, כנודע מכוונות אור זרוע לצדיק וכו'.

ועיין בספה"ק אמרי נועם כאן שכתב בטעם סמיכות הכתובים לא תבשל גדי בחלב אמו עשר תעשר כו', וזה לשונו:

"ונראה כי ענין שליחות השעיר ביום הכיפורים ידוע אשר הוא דורון אל הסטרא אחרא למען יתהפך לסניגור וברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו. ולכאורה מדוע לא נעשה זאת ביום ראש השנה בהתחלת ימי הדין והמשפט נעשה תיכף לשלוח לו הדרון. אמנם כבר אמרו חז"ל לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע, אשר בתחילת צריך דוקא לעמוד נגדו במלחמה כמו שנאמר רגזו ואל תחטאו, רק ברבות הימים כאשר נחלש כבר כחו אז הוא משלים עם הצדיק וכמו שאמרו חז"ל תחילתן יסורין וסופן שלוה".

"וכן הוא הענין בימים הקדושים אשר תחילתן צריך להרגיז בכח על היצר ולהבהילו ע"י מצות שופר כמו שאמרו חז"ל בהיל ולא בהיל, ועל דרך הנוסח קצוף במסטיין מלהסטיין, ואחר כך בבוא צום העשר אז נהתפך לסניגור ע"י שליחות הדרון. וזהו לא תבשל גדי בחלב

אמו, היינו כי חל"ב ר"ת ב'כסה ל'יום ח'גיגו, גם חל"ב אמ"ו עולה בכס"ה שהוא מספר לבנ"ה רומז על ראש השנה חג שהחודש מתכסה בו אז עדיין לא תמתיק את היצר ע"י שליחות האי גדי" רק תמתיק עד צום העשור".

"וזהו עשר תעשר רומז על יוה"כ שהוא מעשר מן המעשר שהם עשרת ימי התשובה, וע"כ נאמר בכפל עשר תעשר ואז נתקנו כל טיפות זרע שיצאו לחוץ כנודע מכוונות אור זרוע לצדיק, וזהו את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה, היינו שנתקנו מכל השנה מה שיצא לחוץ אז הוא עת זמן לשחרו בשליחות דורון הגד"ל להפכו לסניגור עלינו", עכ"ל האמרי נועם.

ולדרכינו יש לומר עפ"י דבריו באופן אחר קצת, דבאמת ע"י נתינת צדקה ומעשר מתקן האדם ג"כ מה שיצא זרעו לחוץ רח"ל, דהנה כל המצוות הם בינו לבין קונו, משא"כ נתינת צדקה ומעשר הם מה שהוא נותן לחבירו ובוה מקיים המצוה, וע"כ מתקן בוה מה שיצא זרעו לחוץ, כיון שעושה המצוה ג"כ בבחינת "חוץ", דהיינו שנותן צדקה לאדם אחר, מתקן בוה מה שיצא ממנו לחוץ, ודו"ק.

ועל פי זה נבין היטב מה שאמרו רז"ל (ב"ק י"ז ע"א) אין זריעה אלא צדקה וכו' (וכבר האריך בוה הבינה לעתים שהבאנו למעלה), דהכוונה בוה דע"י הצדקה ומעשר שהאדם נותן מתקן בוה הזריעות שיצאו ממנו לחוץ רח"ל וכנ"ל.

ועל פי זה אפשר לבאר מה שאמרו רז"ל דאין ישראל נגאלים אלא בזכות הצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. דהנה ידוע דעיקר הגאולה תלוי ביסוד, וכמו שכתב האריז"ל בסוד מה שאומרים בתפילת מוסף וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ, דהכוונה על ניצוצות הקדושה שנתפזרו ע"י פגם היסוד רח"ל, דבוה תלוי עיקר הגאולה כשיתכנסו כל הניצוצות שנתפזרו בעוה"ר.

ולדרכינו מובן דכיון שע"י הצדקה שנותנים לאדם אחר מתקנים בוה פגם הזרע שיצאה לחוץ רח"ל, ע"כ שפיר תלויה הגאולה בצדקה, ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, כיון דע"י הצדקה מתקנים פגם היסוד, והגאולה תלויה בתיקון היסוד וכנ"ל.

ועפ"י הנ"ל דאין ישראל נגאלים אלא בזכות הצדקה, יש לפרש בדרך רמז מ"ש בספה"ק שפתי צדיק (בפרשת ראה כאן, על פסוק עשר תעשר וגו') דתיבת תעשר"ר עולה מגד"ל ישועות"ת מלכ"ו עם הכולל, עיי"ש בדבריו. ולפי הנ"ל יתבאר ג"כ, דנרמזו תיבות מגד"ל ישועות"ת מלכ"ו בתיבת תעשר"ר, לומר לך שבזכות המעשר והצדקה נזכה לגאולה השלימה, כיון דע"י הצדקה מתוקן פגם הברית דבוה תלוי עיקר הגאולה, ועי"ז יקויים מאה"כ מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו בב"א.

- ג -

ויש לומר עוד דזהו מרומז בתיבות א"ת כ"ל תבואת זרעך, דלכאורה תיבת א"ת נראה כמיותר, דהי' די לומר עשר תעשר כל תבואת זרעך. אך כיון שע"י הצדקה והמעשר מתקנים פגם הברית שיצא ז"ל בעוה"ר, אפשר לומר דזהו הרמז בתיבת א"ת, דהנה בתיבת א"ת רמזים כל האותיות מא' עד ת' (כדאי' בהגדה דברי חיים ובעוד ספרים על מאמר ושאינו יודע לשאול "את" פתח לו, שנפתחים לו כל השערים מא' עד ת', עיי"ש) ובא הכתוב לרמוז כאן, מ"ש בספה"ק באר מים חיים (פרשת יתרו, דף פ"ה ע"א) וז"ל:

"כי נודע אשר עיקר בריאת עולם היה על בחינת הברית כמאמר הכתוב (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ואמנם בחינת הברית היא הכוללת שלשה דברים, א' כללות התורה נקראת ברית כמאמר הכתוב אלה דברי הברית וגו', וגם כי היא נקראת ברית אש כנודע, ב' ברית המילה, ג' קדושת שבת נקראת ברית, כי ברית עולם היא בינו ובין בני ישראל כמו שנאמר בתורה. והנה האדם החוטא בבחינת הברית באחד משלשה דברים הללו, אשר בזה הושתת העולם, יגיע הפגם בכל אותיות הא"ב עד סופו, כי בא"ב נברא העולם והוא מחריב העולם פוגם בכל האל"ף ב"ת" וכו', עיי"ש.

וע"כ כיון דע"י הצדקה והמעשר מתקן האדם מה שפגם בברית קודש, אמר הכתוב כאן תיבת "את" כל תבואת זרעך, לרמוז דע"י הצדקה והמעשר מתקן בחזרה מה שפגם בכל האותיות מא' עד ת', ודו"ק.

זהו ג"כ מ"ש "כל" תבואת זרעך, כי נודע מספה"ק דגם כ"ל רומז ליסוד צדיק, וזהו את "כל" תבואת זרעך, שמתוקן ע"י הצדקה והמעשר.

ועל דרך זה יש לפרש מאה"כ (תהלים קכ"ו, ה') הזורעים בדמעה ברנה יקצורו, הלוח ילך ובכה נושא משך הזרע, בא יבא ברנה נושא אלומותיו. וצ"ב השייכות בין הזורעים בדמעה וגו' למ"ש אח"כ הלוח ילך ובכה נושא משך הזרע, וגם מהו הסיוע נושא אלומותיו. ואפשר לפרש דהנה איתא בגמרא (ב"ק דף י"ז ע"א) אין זריעה אלא צדקה שנאמר (הושע י') זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, עיי"ש. וזהו הזורעים בדמעה, אם נותן צדקה (שנקראת זריעה) ממה שהוא עמל ויגע על זה, אז ברנה יקצורו, יקצור כ"כ הרבה שיהי' ברנה, וגם זרעו יבורך ע"ז, משא"כ "הלך ילך ובכה נושא משך הזרע", דמי שנושא כל פעם משך הזרע שקשה לו לגדל בניו לתלמוד תורה ושילכו בדרך הישר, הוא הלוח ובוכה, אבל "בא יבא ברנה", מי זוכה לבוא ברנה שבניו ילכו בדרך הטוב והישר, על זה מסיים הפסוק "נושא אלומותיו", מי שנושא אלומותיו לחלקם לעניים, איש כזה בא יבא ברנה, ולא יצטרך לדאוג איך לגדל בניו לתורה וליראת שמים, ודו"ק.

ובספה"ק אגרא דכלה (פרשת ראה) על פסוק עשר תעשר את כל תבואות זרעך היוצא השדה שנה שנה, כתב וז"ל:

"נראה לפרש ברמז הפסוק על פי מה שנאמר באברהם (בראשית י"ד, כ') ויתן לו מעשר מכ"ל, ר"ל המעשר מתיבת כ"ל היא ה' שניתוספה לאברהם, ומזה באה לו הזרע בסוד הכתוב (שם מ"ז כ"ג) ה"א לכם זרע (וזהו אברהם אינו מוליד אבל אברהם מוליד), כי ה"א אחרונה היא מלכות שמים שמקבלת השפע מכל הספירות, ומשם באה הזרע לישראל (והבן דייקא המעשר מכ"ל, כי כ"ל הוא יסוד המשפיע לסוד העשירית), כי היא מקור נשמות ישראל אם הבנים, כמ"ש רש"י שיש חדר ששמו גו"ף, וכן קראוהו בזוהר הקדוש (ח"ד קע"ד ע"א) גופ"א קדישא, וזהו עד שיכלו הנשמות שבגו"ף (יבמות ס"ב ע"א). וזהו עשר תעשר את כ"ל, ר"ל תעשר את תיבת כ"ל (שהוא יסוד המשפיע להכלה, דהיינו ה' תבואת זרעך, כי משם תבא לך הזרע בכוונה הזאת, היוצא השדה שנה שנה, ר"ל יוצא לחקל תפוחין קדישין שני"ה שנה, דרך כל הספירות (כי ספירה בגימטריא שני"ה), עד בא זרעך להשדה אשר ברכו ה' חקל תפוחין, והבן", עכדה"ק.

ועל פי דרכו י"ל עוד בצירוף לדברינו הנ"ל שע"י הצדקה ומעשר שנותנים לאחרים מתקנים פגם מה שיצא ז"ל לחוץ רח"ל, י"ל דזהו מ"ש עשר תעשר את כל תבואת זרעך", דע"י המעשר תתקן את כל הזרע שיצא לחוץ בעוה"ר.

- ד -

ואפשר לומר עוד עפ"י האגרא דכלה בביאור פסוק ויתן לו מעשר מכ"ל ר"ל המעשר מתיבת כ"ל היא ה' שניתוספה לאברהם, ומזה באה לו הזרע בסוד הכתוב ה"א לכם זרע כנ"ל.

ואפשר לבאר הכוונה לדרכינו, דידוע ממך החתם סופר זי"ע שאמר על פסוק (תהלים ל"ז, כ"ו) כל היום חונן ומלוה זרעו לברכה, דמי שחונן ומלוה כל היום ועושה צדקה וחסד עם אנשים אחרים, זוכה לבנים טובים הגונים וישרים, כסיום הקרא זרעו לברכה, עכתודה"ק.

ועל פי זה יבואר לדרכינו הכתוב ויתן לו מעשר מכל, דכיון שנתן אברהם מעשר מכ"ל שהוא ה"א ורומז לה"א לכם זרע, זכה שילוד לו בן צדיק כיצחק, וזה הי' אחר שנתן המעשר למלכי צדק מלך שלם, וכדברי החת"ס דע"י המעשר וצדקה וחסד שעושה האדם זוכה לבנים טובים.

וזהו ג"כ מ"ש הכתוב כאן, עשר, אם תקיים מצות מעשר, שכולל בתוכו גם מצות הצדקה והחסד, דכולם נכללים במעשר, תזכה "תעשר את כל תבואת זרעך", שכל זרעך יהיו בבחינת העשירי יהי' קודש לה', אף אותם שאינם העשירי, יהיו כולם קודש לה', דבזכות המעשר תזכה לבנים טובים שהולכים בדרך הישר.

ועפ"י הנ"ל דע"י הצדקה ונתינת המעשר מתקנים פגם היסוד, נראה לבאר מ"ש בספר שפתי צדיק (בפרשת ראה, על פסוק עשר תעשר וגו') בתוך דבריו,

וז"ל: "והנה י"ד הוא ראשי תיבות יסוד ד'עת שהוא עץ הדעת, כי עץ הוא יסוד כידוע והוא יתברך שמו נתן לנו בחירה לבחור בטוב. על כן עץ הדעת הוא טוב ורע, וצריך על זה עזר מהקב"ה שיהי' נוטה לטוב, ע"כ בימים אלו י"ד ימינו נוטה לטוב ופשוטה לקבל שבי"ם, עיי"ש.

ונראה לבאר קצת לדרכינו עפ"י הנ"ל, דכיון שע"י הצדקה ומעשר שנותן האדם בידו מתקן פגם הברית, ע"כ שפיר בא הרמז י"ד נוטריקון יסוד ד'עת, דע"י הנתינה ביד מתקן האדם מה שפגם ביסוד, וגם דעת שנותן לו הקב"ה דעת ובינה לשוב בתשובה על כל העבירות.

ועל פי דברי השפתי צדיק נראה לבאר הענין שצירוף חודש אלול יוצא מפסוק () וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת וגו', דהנה בשפתי צדיק שם כתב עוד וזה לשונו:

"והנה כתיב ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים, והנה הקב"ה מצפה כביכול מתי יעשה הרשע תשובה, כענין הצופה לרשע וחפץ בהצדקה, על כן ידו פשוטה לקבלו בתשובה וכו' וצריך על זה עזר מהקב"ה שיהי' נוטה לטוב, ע"כ בימים אלו י"ד ימינו נוטה לטוב ופשוטה לקבל שבי"ם, על כן הימים אלו (של חודש אלול) מסוגלים לתשובה, וזה שאמר ערב עבדך לטוב, כי ער"ב עולה אל"ל במילוי, כי באלול י"ד ימינו פשוטה לעזור למי שירצה לנטות לטוב, ועי"ז א"ל יעשקוני זדים עולה ע"ץ הדעת עם הכולל, כי שם הטוב והרע הם שוין וצריך לבקש על זה עזר מהשם יתברך, עיי"ש.

והנה ידוע מספ"ק דעיקר תערוכות טוב ורע בא מפניות, מחמת שאין האדם מכוון דעתו ומחשבתו לעשות המצוות לשם ה', ועי"ז נתערב טוב ורע במעשיו וזהו גורם שמעשיו הולכים לסטרא אחרא רח"ל, וכידוע מ"ש בספר יערות דבש על מה שאומרים פדה עמך מעזים צאנך מיד גוזזים, פ"י מה שהסט"א גוזזת מעשה המצוה שעושה הישראל, וכמאה"כ נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים.

אמנם איתא בשם האריז"ל דאף דבכל המצות אם נעשים בפניות יש ע"ז שליטה להסטר"א רח"ל, אמנם שאני מצות צדקה משאר המצוות, דאף אם לא נעשה לשמה רק עם פניות, מ"מ חשובה המצוה כאילו נעשה לשמה, דהלא סוף כל סוף עשה מעשה טוב במה שנתן צדקה לחבירו, וכמו שאמרו (ר"ה דף ד' ע"א) האומר סלע זו לצדקה על מנת שיחי' בני הרי זה צדיק גמור.

ונמצא דבצדקה אין חשש של פניות ותערוכות טוב ורע רהלא סוכ"ס עשה דבר טוב כשנתן צדקה לחבירו.

ועפ"י יש לפרש מאה"כ (תהלים קי"ט, קכ"ב) שהביא השפתי צדיק ער"ב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים, וכתב ער"ב בגימטריא אלול במילוי, וכתב עוד "כי באלול י"ד ימינו פשוטה לעזור למי שירצה לנטות לטוב". ויש לפרש עפ"י דרכינו הנ"ל, דהנה בפסוק

הקודם שם (קי"ט, קכ"א) עשיתי משפט וצדק כל תניחני לעושקי, ואח"כ ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים. ועפ"י הנ"ל יבואר המשך הפסוקים לפי"ר האריז"ל דבצדקה עושה פעולה לטובה אף אם יש בזה תערוכות טוב ורע נחשב כולו לטוב, ואין לזדים שליטה על מעשה הצדקה שלו.

וזהו עשיתי משפט וצדק, צדק רומז לצדקה, שנתתי צדקה כמשפט התורה, וממילא כל תניחני לעושקי, שאין לסטרא אחרא שום שליטה על מעשה המצות שלי, כיון שבצדקה אין להם שום שליטה על מעשה האדם, וזהו יגרום ממילא ער"ב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים, שלא יהי' להם שליטה גם על שאר המצוות שקיימתי, כי בזכות הצדקה ומעשר יעלה הכל לטובה.

ועפ"י יומתק ג"כ מה שהצירוף של חורש אלול הוא מפסוק וצדקה תהי' לנו כי, כיון דער"ב גימטריא אלול במילואו, ואנו רוצים שכל המצוות שלנו יעלה לטובה ובזכות זה יהא לנו כתיבה וחתומה טובה, ע"כ צריכים ליתן צדקה כי ע"י הצדקה יחשב לנו "כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צונו", דע"י מצות צדקה נחשב לאדם כאילו קיים כל התורה כולה לשמה בלי תערוכות טוב ורע כלל וכולל.

ועפ"י הנ"ל דהפסוקים עשיתי משפט וצדקה וגו' ערוב עבדך לטוב מדברים ממצות צדקה, יש לפרש עוד עפ"י מה שהבאנו לעיל דע"י צדקה מתקנים פגם הברית, ואפשר לבאר עוד עפ"י שם בספ"ק באר מים חיים (פרשת ויחי, דף צ"א ע"א) בדרך נפלא בכיבור הענין שיעקב הי' במצרים שבע עשרה שנה, וז"ל: "כי הנה ידוע שטוב הוא היפך הרע, כי טוב הוא בבחינת שומרי הברית בסוד אמרו צדיק כי טוב, וברית השלום הוא הנקרא טוב והוא המתגבר על הר"ע בחינת פגם הברית. ועיין בדברי מרן הרב האריז"ל (בכוונות שקודם כל נר"י) בסוד הכתוב אור זרוע לצדיק ולשרי לב שמחה שס"ת גימטריא טוב והוא תיקון לפגם הברית עיין שם, וכן הוא בהרבה מקומות בדבריו. אשר על כן מסבב הסיבות ב"ה המביט לסוף דבר בקדמותו ומונה וסופר שנות הצדיקים מיום ליום להיות נעשה על ידיהם כל בחינת התיקון דבר יום ביומו הראוי, גילגל גלגולים שונים שיחיה יעקב במצרים י"ז שנה שהוא חושבן טוב, בכדי שבימי שנותיו הללו יגביר בחי' הטוב בחי' ברית השלום על הרע אשר שם בכדי שכשיארו ישראל שמה יוכלו לעמוד על נפשם שלא להתגאל ח"ו בבת אל נכר או נשי בית ישראל שלא יטמאו במשכבי הערלים. ולזה אומר הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים חיות שלם חי שם חיים של ברכה חיים של שלום, ואף שהיה בארץ מצרים ערות הארץ קליפה קשה וחזקה וכו' אעפ"כ הוא הי' חי בצדקו שם בשלימות עד שהוא חי שם י"ז שנה חושבן טוב כדי להתגבר הטוב על הרע מכל מכל ולישר דרך לבניו שלא ימקו שם ח"ו וזה שבח גדול הוא ליעקב וכו' עכ"ל".

היוצא לנו מדבה"ק של הכאר מים חיים דטו"ב רומז על שמירת הברית וע"כ חי יעקב במצרים טו"ב שנה כדי להכין הדרך לישראל בענין שמירת הברית ויסוד צדיק.

ועפ"י הנ"ל דהנותן צדקה ומעשר מתקן פגם הברית, יובן שפיר המשך הפסוקים, עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי, דבזכות הצדקה שעשיתי כמשפט אזכה שלא יעשקוני זדים, ועל זה בא הכתוב השני ואומר, ערוב עבדך "לטוב", פי' שע"י מצות צדקה שקיימתי נחשבתי גם כשומר הברית שנקרא טו"ב, וע"כ אל יעשקוני זדים.

ועפ"י יש לפרש מה שהביא בשפתי צדיק מ"ש בתפלת מוסף לימים נוראים הצופה לרשע וחפץ בהצדקו, ויש לדקדק בזה מדוע אמר לשון "בהצדקו", ולא אמר לשון אחר. אך להנ"ל יובן, דהכוונה בזה שהקב"ה הוא צופה לרשע שיחזור בתשובה, והתשובה הכי טובה הוא הצדקה, דע"י לא יעשקוהו זדים וכל מצוותיו יעלו לרצון לפני ה', וזהו הצופה לרשע שיעשה תשובה, ואיך זה, על זה אמר "וחפץ בהצדקו", שהקב"ה חפץ לראות אם הוא עושה צדק"ה המרומז בתוכת הצדק"ו, דאם עושה צדקה לא יהא לסטרא אחרא שליטה עליו, גם לא על מצות אחרים שקיים, כיון שע"י הצדקה יש עלי' לכולם.

וקודם לזה אומרים וכל מאמינים שהוא פתוחה ידו, הצופה לרשע וחפץ בהצדקו. ויש לפרש עפ"י הנ"ל, דהקב"ה מתנהג עם האדם מדה כנגד מדה כמו שהוא מתנהג, וזה וכל מאמינים שהוא פתוחה ידו, שהקב"ה פתוחה ידו לקבל שבים, ואיך אפשר לעורר כן למעלה, על זה אמר הצופה לרשע וחפץ "בהצדקו", שהקב"ה חפץ שהאדם יתן צדקה ומעשר לעניים, וע"י מעורר למעלה ג"כ שאף אם האדם אינו ראוי כ"כ מ"מ פתוחה ידו לקבל שבים, מדה כנגד מדה.

ועפ"י הנ"ל דע"י הצדקה מתקנים פגם הברית, אפשר לפרש הכתוב () צדק לפני יהלך וישם לדרך פעמיו, דהנה כבר כתבנו למעלה מה שמובא בספרים דר"ך רומז ליסוד כמאה"כ דרך גבר בעלמא, וזהו צדק לפניו יהלך, אם נותן צדקה שהמצוה הולכת לפניו, אז וישם "לדרך" פעמיו, ע"י מתקן פגם הברית שפגם בדר"ך דהיינו יסוד צדיק.

ועל דרך זה יש לפרש עוד מ"ש הצופה לרשע וחפץ בהצדקו, דהנה בספה"ק שפתי צדיק שם כתב עוד וז"ל:

"והנה כתיב אנא ה' הושיעה נא. ויש לדקדק על ב' פעמים לשון בקשה, דהנה אנו צריכין לבקש מהשי"ת בימים הק' הבע"ל שיוורנו איך לבקש מלפניו, ומה הוא הטובה שלנו, ע"כ אנו מבקשים אנא ד' הושיעה נא שיושיענו שנוכל לבקש. והנה כתיב למה יאמרו הגוים אי' נא אלקיהם, ולכאורה הלשון נא איך לו שום פירוש. אך איתא בכתבי הארז"ל אשר בגלות השם הק' אדנ"י הוא מפורד י"ד נ"א, ועל זה אנו אומרים אי' נא אלקיהם, כי שם אלקים הוא במלכות, ואנו מבקשים אנא ד' הושיעה נא שיהי' השם אדנ"י שלם ויתחבר נ"א

עם י"ד שהוא יסוד ד'עת, כי יד ימינו פשוטה לקבל שבים. ע"כ אלו"ל באתב"ש עם האותיות והכולל עולה אנ"א ד' הושיעה נ"א, וכשנעשה תשובה שלימה יתחבר י"ד עם נ"א ויהי' כל השם הוי' שלם כי אלו"ל באתב"ש (עם האותיות) עולה חגתנהי"מ (עם האותיות והכולל) ואז יהי' אני לדודי ודודי לי, דהנה אחרים של השם הקדוש ע"ב עולה קפ"ד, ואנ"י לדודי ודודי לי"י עולה קפ"ה, באחד יותר, שיהי' אחדות בין הספירות הק', ואז משפעת לנו השפעות טובות והכל תלוי במעשינו וצריך אדם לומר בשביעלו נכרא העולם וכו' עיי"ש בשפתי צדיק.

ועפ"י דבריו דתיבות אנ"י לדודי ודודי לי"י עולה קפ"ה, נ"ל דזהו הרמז בתיבת "הצופה" לרשע וחפץ בהצדקו, דגם תיבת "הצופה" בגימטריא קפ"ו, שהוא מספר אנ"י לדודי ודודי לי"י עם הכולל, והכוונה בזה, "אני לדודי" שכמו שאני מתנהג עם הקב"ה, שידי פתוחה לעניים ליתן להם צדקה ומעשר, כמו כן "ודודי לי", הקב"ה יתנהג עמדי ג"כ מדה כנגד מדה, שיפתח לי את אוצרו הטוב אף אם איני ראוי כ"כ.

ובפשטות אפשר לפרש עפ"י הרמב"ם ז"ל הידועים בהלכות גירושין לכאר ענין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני (קידושין נ' ע"א, ועוד), דאם צריכין לכופו הלא באמת אינו רוצה, ואיך שייך לכופו שיאמר רוצה אני. ומתוך הרמב"ם דבאמת כל איש ישראל רוצה לעשות רצונו של מקום, ואף אם לפעמים לא נראה כן לפי ראות עינינו, אמנם באמת בפנימיות לבבו רוצה לעשות רצונו של מקום, ורק שהיצה"ר שאור שבעיסה מעכב על ידו, ע"כ אם כופין אותו יתגלה באמת רצונו הפנימי ואם יאמר רוצה אני סימן הוא שבאמת רוצה הוא, עיי"ש.

וי"ל דזהו ענין הצופה לרשע, צופה מלשון צופה הייתי, שהקב"ה רוצה שבאמת אף הרשע רוצה בפנימיות לבבו לעשות רצונו של מקום, וחפץ בהצדקו, שהקב"ה צופה שבאמת אף הרשע רוצה בהצדקו, ורק היצה"ר שאור שבעיסה מעכב.

ועפ"י השפתי צדיק הנ"ל "וכשנעשה תשובה שלימה יתחבר י"ד עם נ"א ויהי' כל השם הוי' שלם", אפשר לפרש מה שאומרים בתפילת מוסף לר"ה ויוה"כ ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, דהנה התפילה נקראת נ"א כמו שארז"ל (ברכות דף ט' ע"א) אין נא אלא לשון בקשה, י"ד רומז לצדקה שנותנים ביד. וזהו ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, כדברי השפתי צדיק דע"י התשובה שעושים מתחבר י"ד (צדקה) עם נ"א (תפילה שנקראת נ"א) ונעשה כל השם שלם, וע"י מעבירין את רוע הגזירה, כי הגזירה באה ח"ו רק בעבור שאין השם שלם, אמנם ע"י חיבור ג' דברים אלו שמחברים ע"י את השם הק' ע"י מעבירים את רוע הגזירה, ודו"ק.

- ה -

ואפשר להוסיף עוד בביאור הקרא עשר תעשר את כל תבואת זרעך, דהנה בשפתי צדיק שם כתב עוד וז"ל:

"ועל ידי מה יוכל לתקן כל זאת, על זה אמר את כל תבואת זרעך שיסגל מעשים טובים ועי"ז יחבר את השם הוי' ב"ה להשפיע למלכות דלית לה מגרמה כלום, המרומוזו בתיבת היצא השדה כי היצ"א עולה הוי' אדנ"י י"ה השד"ה להשפיע לחקל תפוחין קדישין, על ידי שנה שנה היינו שידע אשר ד' בעזרו" וכו' עיי"ש.

ועפ"י דבריו שכתב שתיבות "את כל תבואת זרעך" רומז למה שיסגל מעשים טובים ועי"ז יחבר את השם הוי' ב"ה, יש להוסיף על זה דוהו השייכות לעש"ר תעש"ר, דהנה המעשה והצדקה מרכיבים אחדות וריעות בישראל, כמוכן מאליו דאם נותן מעשר לכהן וללוי, וכן אם נותן צדקה לעני, גורם שיאהבהו ג"כ דאי לאו הכי איך יוכל ליתן לו, וכיון שכן, ממילא לא יבא לדבר עליהם סרה בלשון הרע ורכילות ח"ו כמוכן מאליו.

והנה ידוע מש"כ בספה"ק חובת הלבבות דהמדבר לשון הרע על חבירו גורם לכך שכל המצוות ומעשים טובים שעשה ילכו לחשבון חבירו, והעבירות שעשה חבירו באים לחשבונו ח"ו. וע"כ כיון שע"י המעשה והצדקה לא יבוא לדבר לשון הרע על חבירו, ממילא ישארו המצוות שעשה על חשבון עצמו ולא ילכו לאבדון ח"ו או לחשבון חבירו, ע"כ אמר הכתוב עשר תעשר, אם תתן מעשר ועי"ז ממילא לא תדבר לשון הרע על חבירך, תזכה ג"כ "את כל תבואת זרעך", שתסגל מצוות ומעשים טובים שהוא זרע"ו של אדם, וישאר על חשבונך, תבואת זרע"ך, ודו"ק.